

Sameinuðu þjóðirnar og þjóðarmorðin í Gaza: Lögsmætar leiðir til að endurheimta trúverðugleika stofnana

Í lok árs 2025 er þjóðarmorðið sem á sér stað í Gaza orðið skilgreinandi og eyðileggjandi kreppa 21. aldarinnar. Áframhaldandi og kerfisbundinn eðli hernaðaraðgerða Ísraels – sem einkennist af eyðileggingu borgaralegra innviða, sviptingu matar, vatns og lækningaþjónustar, og fjöldamorðum á borgurum – hefur kallað fram djúp uppgjör í alþjóðlega réttarkerfinu.

1. Ríki og stofnanir sem viðurkenna þjóðarmorðin í Gaza

Vaxandi alþjóðlegur samstaða, sem nær yfir ríkisstjórnir, milliríkjastofnanir, SP-aðila og borgarasamfélagsstofnanir, viðurkennir nú aðgerðir Ísraels í Gaza sem **þjóðarmorð** í samræmi við *Samning um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs* (1948). Þessi rammi endurspeglar ekki aðeins mælskulega fordæmingu, heldur lögfræðilega flokkun sem byggir á samningsbundnum skuldbindingum, réttarfarslegum aðgerðum og virðulegum rannsóknarniðurstöðum.

Eftirfarandi listi auðkennir ríki, milliríkjastofnanir og stofnanir sem hafa opinberlega nefnt aðgerðir Ísraels í Gaza **þjóðarmorð** eða vísað til *þjóðarmorðssamningsins* í þessu samhengi:

- **Suður-Afríka** — Höfðaði mál fyrir Alþjóðadómstólnum *Beiting þjóðarmorðssamningsins (Suður-Afríka gegn Ísrael)* með þjóðarmorðsásökunum (29. desember 2023); Alþjóðadómstóllinn taldi þjóðarmorðsásakanir „trúverðugar“ á bráðabirgðastigi (26. janúar 2024).
- **Tyrkland (Türkiye)** — Skipaði opinberlega í Alþjóðadómstólnum til stuðnings þjóðarmorðsmáli Suður-Afríku (7. ágúst 2024).
- **Brasilía** — Lula forseti kallaði ítrekað aðgerðir Ísraels í Gaza „þjóðarmorð“ (18. og 26. febrúar 2024; 8. júní 2025).
- **Kólumbía** — Gustavo Petro forseti nefndi opinberlega herferð Ísraels „þjóðarmorð“ (1. maí 2024; 30. ágúst 2025; ræða í allsherjarþingi SP 23. september 2025).
- **Sádi-Arabía** — Mohammed bin Salman krónprins lýsti herferð Ísraels sem „þjóðarmorð“ (11. nóvember 2024).
- **Pakistan** — Bláamannafundur og yfirlýsingar utanríkisráðuneytis vísa ítrekað til „þjóðarmorðsins í Gaza“.
- **Malasía** — Yfirlýsingar utanríkisráðuneytis lýsa berum orðum aðgerðum Ísraels sem „þjóðarmorð“ (margar yfirlýsingar árið 2025).
- **Indónesía** — Yfirlýsingar utanríkisráðuneytis notuðu „þjóðarmorðs“-mál í fordæmingu aðgerða Ísraels í Gaza (ágúst 2024).

- **Hondúras** — Stjórnin fordæmdi það sem hún kallaði „þjóðarmorð“ og dró sendiherra sinn til baka (október 2023).
- **Bólívía** — Lagði fram íhlutunaryfirlýsingu til stuðnings þjóðarmorðsmáli Alþjóðadómstólsins; opinber gögn ramma málið inn í skilmála þjóðarmorðssamningsins (október 2024).
- **Samtök íslamskra samvinnulanda (OIC)** — Kölluðu árásina á Gaza „fjöldamorð“ (desember 2023) og síðar fagnaði niðurstöðum þjóðarmorðsrannsóknar SP (september 2025).
- **Samvinnuráð Persaflóaríkja (GCC)** — Yfirlýsing leiðtogafundar fordæmdi glæpi Ísraels í Gaza „sem hluta af þjóðarmorðs- og þjóðernishreinsunardagskrá“ (1. desember 2024).
- **Sjálfstæð alþjóðleg rannsóknarnefnd SP (COI)** — Ákvað að Ísrael hafi framið þjóðarmorð í Gaza (skýrsla birt 16. september 2025).
- **Sérstök nefnd SP um ísraelskar venjur** — Ákvað að hernaðaraðferðir Ísraels í Gaza væru „samrýmanlegar einkennum þjóðarmorðs“ (14. nóvember 2024).
- **Alþjóðleg félagsskapur þjóðarmorðsfræðinga (IAGS)** — Ákvörðun félagsmanna (31. ágúst 2025) segir að aðgerðir Ísraels í Gaza uppfylli lögfræðilega skilgreiningu þjóðarmorðs; víða skýrt frá.
- **Amnesty International** — Margar yfirlýsingar árið 2025 halda því fram að Ísrael fremji þjóðarmorð í Gaza, þar á meðal notkun hungurs sem eyðileggingaraðferðar.
- **Human Rights Watch (HRW)** — 179 síðna skýrsla (19. desember 2024) finnur „þjóðarmorðsverk“ og eyðileggingu (glæp gegn mannkyninu) tengt vísitandi sviptingarstefnu.
- **ECCHR (Evrópska miðstöð stjórnarskrár- og mannréttinda)** — Opinber lögfræðileg afstaða (10. desember 2024) segir að Ísrael fremji þjóðarmorð í Gaza.
- **B'Tselem (Ísraelsk mannréttindasamtök)** — Skýrsla 2025 *Þjóðarmorðið okkar* segir að Ísrael fremji þjóðarmorð í Gaza.
- **Læknar fyrir mannréttindum – Ísrael (PHRI)** — Ákvað í skýrslu 2025 að Ísrael fremji þjóðarmorð (eins og samanburður Amnesty).
- **FIDH (Alþjóðleg mannréttindasamtök)** — Lýsti ítrekað aðgerðum Ísraels sem þjóðarmorði og hvatti ríki til að bregðast við samkvæmt samningnum.
- **DAWN (Lýðræði fyrir arabíska heiminn núna)** — Yfirlýsingar samtakanna vísa ítrekað til áframhaldandi þjóðarmorðs í Gaza.
- **Al-Haq** — Heldur skrá og málsvörn sem ramar berum orðum hegðun Ísraels sem þjóðarmorð; vísað til fyrirmæla Alþjóðadómstólsins.
- **Evró-Mið austur mannréttindavöktun** — Fjölmargar útgáfur nefna berum orðum herferð Ísraels sem þjóðarmorð (vísað í skjölun HRW).
- **Medico International** — Málsvörn og greiningar sem fjalla um þjóðarmorðsrammann í Gaza (einkenni og viðtöl 2025).

Óviðjafnanleg umfang þessarar samstöðu – sem nær yfir leikmenn frá suðri og norðri heimsins og fer yfir ríkis-, stofnana- og fræðilegar línur – táknar breytingu í alþjóðlegum skilningi á ábyrgð og forvörnum. Í fyrsta skipti á eftirstríðstímabilinu beita margar fullvalda ríki *þjóðarmorðssamningnum* gegn virku og áframhaldandi þjóðarmorði með verulegum framfarir í málsmeðferð í Alþjóðadómstólnum.

2. Skylda Sameinuðu þjóðanna að koma í veg fyrir þjóðarmorð

Samstilltar niðurstöður ríkja, milliríkjastofnana og SP-aðila um að áframhaldandi herferð Ísraels í Gaza myndi þjóðarmorð stofna ekki aðeins siðferðislegum áhyggjum, heldur **trúverðugan og brýnan lögfræðilegan áhættu** sem virkjar sameiginlega ábyrgð Sameinuðu þjóðanna á að koma í veg fyrir þjóðarmorð. Samkvæmt **greinum 1, 2(2) og 24 í Sáttmála Sameinuðu þjóðanna** ber öryggisráðið **lögfræðilega skyldu** til að grípa til skjótra og árangursríkra aðgerða til að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi og tryggja virðingu fyrir grundvallarreglum alþjóðalaga.

Þjóðarmorðssamningurinn leggur *erga omnes* skyldu á að koma í veg fyrir og refsa þjóðarmorði, sem endurspeglar bindandi (*jus cogens*) norm.

Samningur um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs (1948)

- **I grein:** „Aðilar að samningnum staðfesta að þjóðarmorð... er glæpur í alþjóðalögum, sem þeir skuldbinda sig til að koma í veg fyrir og refsa.“

Í *Bosníu og Herzegovínu gegn Serbíu og Svartfjallalandi* (2007) ákvað **Alþjóðadómstóllinn** að skylda að koma í veg fyrir þjóðarmorð vakni „á þeim augnabliki sem ríkið veit um eða venjulega hefði átt að vita um tilvist alvarlegrar áhættu.“

Alþjóðadómstóllinn, Bosníu gegn Serbíu (dómur, 26. febrúar 2007)

- „Skylda ríkis til að koma í veg fyrir og samsvarandi skylda til að bregðast vaknar á þeim augnabliki sem ríkið veit um eða venjulega hefði átt að vita um tilvist alvarlegrar áhættu á að þjóðarmorð verði framið.“

Þannig, þegar trúverðugar sannanir fyrir þjóðarmorði koma fram – eins og ákvarðað er í bráðabirgðafyrirmælum Alþjóðadómstólsins, rannsóknaraðilum SP og niðurstöðum fjölda ríkja og mannréttindasamtaka – eru ráðið, og sérstaklega **fastir meðlimir þess**, lögfræðilega skuldbundin til að bregðast við til að koma í veg fyrir það. Með hliðsjón af **aðalábyrgð öryggisráðsins á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi** samkvæmt 24(1) grein sáttmálans og einstaka getu þess til að bregðast sameiginlega fyrir hönd allra aðildarríkja, fellur þessi skylda **með sérstökum krafti** á ráðið. Þegar trúverðugir aðilar – þar á meðal Alþjóðadómstóllinn sjálfur – ákvarða að *trúverðug þjóðarmorðsáhætta* sé til staðar, er ráðið lögfræðilega skuldbundið að bregðast við til að koma í veg fyrir hana.

3. Misnotkun neitunarvalds og hlutverk Bandaríkjanna

Þrátt fyrir yfirgnæfandi staðreyndaskrá og bindandi lögfræðilegar skuldbindingar sem stafa af *Samningi um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs* (1948) og *Sáttmála Sameinuðu þjóðanna* hafa Bandaríkin ítrekað hindrað aðgerðir öryggisráðsins sem ætlað er að stöðva það sem Alþjóðadómstóllinn hefur nefnt **trúverðugt þjóðarmorð** í Gaza. Frá október 2023 hefur Washington beitt neitunarvaldi sínu að minnsta kosti **sjö sinnum** til að hindra drög að ályktunum sem leitast við að framfylgja vopnahléi, auðvelda mannúðaraðgang eða

krefjast fylgni við alþjóðleg mannúðarlög. Hver þessara ályktana endurspeglar **brýnar ákall aðalritara, skrifstofu samræmingar mannúðarmála (OCHA)** og **flóttamannastofnunar SP fyrir Palestínu (UNRWA)**, sem og niðurstöður sjálfstæðra rannsóknaraðila, en voru felldar með einhliða andmælum eins fasta meðlims.

Fyrsta neitunarvaldið, sem beitt var í **október 2023**, hindraði ályktun sem kallaði eftir tafarlausu mannúðlegu vopnahléi eftir upphaflega sprengjuárás Ísraels á Gaza og upphaf fjöldatapa borgara. Síðari neitunarvald – í **desember 2023, febrúar 2024, apríl 2024, júlí 2024, desember 2024 og mars 2025** – fylgdu stöðugu og viljandi mynstri. Í hvert skipti sem ráðið færðist til að bregðast við samkvæmt ábyrgð sinni sem skilgreind er í sáttmálanum til að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi, beitti Bandaríkin neitunarvaldi til að **vernda Ísrael gegn ábyrgð og hindra sameiginlegar aðgerðir** sem ætlað er að vernda borgaralíf.

4. Túlkun sáttmálans — Rammi Vínarsamningsins

Sáttmálinn myndar **samræmdan og samþættan lögfræðilegan ramma**, þar sem allar ákvæði hafa jafnan normatífan stöðu og ber að lesa þau í samræmi við hvort annað. Það er engin **innri stigveldi** milli greina þess; heldur ber að skilja hverja í samhengi, kerfisbundið og teleológískt – þ.e. í ljósi almennra markmiða og meginreglna sáttmálans eins og þau eru tjáð í greinum 1 og 2. Þessi kerfisbundna túlkun, sem Alþjóðadómstóllinn og eigin lögfræðilegir aðilar SP hafa ítrekað staðfest, tryggir að sáttmálinn starfi sem einn og óskiptur stjórnunartæki alþjóðasamfélagsins frekar en safn einangraðra heimilda eða forréttinda.

Túlkunarrammi Vínarsamningsins um rétt samninga (1969) á **fullkomlega** við *Sáttmála Sameinuðu þjóðanna*. Þó sáttmálinn hafi komið á undan samningnum, voru túlkunarreglurnar sem kóðaðar eru í honum þegar rótgrónar sem **alþjóðlegur venjuréttur** á þeim tíma þegar sáttmálinn var saminn og hafa síðan verið staðfestar í dómafordæmum Alþjóðadómstólsins. Þannig ber að túlka sáttmálann í **góðri trú, í ljósi hlutar og markmiða hans** og sem **samræmdan og samþættan heild**.

Vínarsamningurinn um rétt samninga (1969)

- **26 grein (Pacta sunt servanda):** „Hver gildur samningur bindur aðila að honum og þeir skulu standa við hann í góðri trú.“
- **31 grein (1):** „Samningur skal túlkaður í góðri trú í samræmi við venjulega merkingu sem ber að gefa skilmálum samningsins í samhengi þeirra og í ljósi hlutar og markmiða samningsins.“
- **31 grein (3c):** „Skal tekið tillit til... hvers konar viðeigandi reglu alþjóðalaga sem gildir um samskipti aðila.“

Þannig er **vald sem veitt er öryggisráðinu**, þar á meðal neitunarvald, ekki hægt að túlka eða beita á þann hátt sem stangast á við *hlut og markmið* sáttmálans.

5. Lögfræðileg mörk neitunarvalds

Þó **27(3) grein** Sáttmála Sameinuðu þjóðanna veiti föstum meðlimum öryggisráðsins neitunarvald, er þetta vald **ekki algert**. Það ber að beita því í ströngu samræmi við **markmið og meginreglur** sáttmálans (greinar 1 og 24) og **góða trú** (2(2) grein). Sem aðili sem ber *aðalábyrgð á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi* er öryggisráðið lögfræðilega skuldbundið að sinna hlutverkum sínum í samræmi við þessar skuldbindingar.

Samkvæmt **24(1) grein** beitir öryggisráðið valdi sínu *fyrir hönd allra aðildarríkja Sameinuðu þjóðanna*. Þetta fulltrúavald leggur á alla meðlimi þess – og sérstaklega **fasta meðlimi** með neitunarvald – **trúnaðarskyldu** til að bregðast í góðri trú og í samræmi við grundvallarmarkmið sáttmálans. Lest saman við **greinar 1, 2(2) og 24(2)** styður 24(1) grein meginregluna um að neitunarvaldi má ekki nota löglega til að hindra sameiginlega ábyrgð ráðsins á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi.

Sáttmálinn setur einnig skýrar málsmeðferðarlegar takmarkanir á neitunarvaldi í gegnum **27(3) grein**, sem kveður á um að *aðili að deilu skuli sitja hjá við atkvæðagreiðslu* í ákvörðunum samkvæmt kafla VI. Þessi ákvæði felur í sér grundvallarreglu um hlutleysi í ákvarðanatöku ráðsins. Þegar fastur meðlimur veitir **verulegan hernaðar-, efnahags- eða flutningsstuðning** aðila í vopnuðum átökum má með sanngirni telja viðkomandi meðlim **aðila að deilunni** og er því undir lögfræðilegri skyldu að **sitja hjá**.

Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna

- **1(1) grein** „Að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi, og í því skyni: grípa til árangursríkra sameiginlegra aðgerða til að koma í veg fyrir og fjarlægja ógnir við friðinn og bæla niður árásarathafnir eða aðrar friðarbrot, og koma á friðsamlegum hætti og í samræmi við meginreglur réttlætis og alþjóðalaga sáttum eða lausnum á alþjóðlegum deilum eða aðstæðum sem gætu leitt til friðarbrot.“
- **2(2) grein** „Allir meðlimir skulu, til að tryggja sér öll réttindi og ávinning af aðild, standa við í góðri trú skuldbindingar sínar samkvæmt þessum sáttmála.“
- **24(1) grein** „Til að tryggja skjóta og árangursríka aðgerð Sameinuðu þjóðanna veita aðilar þess öryggisráðinu aðalábyrgð á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi og samþykkja að öryggisráðið starfi fyrir þeirra hönd við að sinna verkefnum sem falla undir þessa ábyrgð.“
- **24(2) grein** „Við að sinna þessum verkefnum skal öryggisráðið starfa í samræmi við markmið og meginreglur Sameinuðu þjóðanna. Sérstök vald sem veitt eru öryggisráðinu til að sinna þessum verkefnum eru skilgreind í köflum VI, VII, VIII og XII.“
- **27(3) grein** „Í ákvörðunum samkvæmt kafla VI og samkvæmt 3. málsgrein 52. greinar skal aðili að deilu sitja hjá við atkvæðagreiðslu.“

Í stuttu máli staðfesta **greinar sáttmálans 1, 2(2), 24(1)–(2) og 27(3)**, túlkaðar samkvæmt **greinum 31–33 Vínarsamningsins um rétt samninga**, að neitunarvald er ekki takmarkalaus forréttindi, heldur **skilyrt vald** sem haldið er í trúnaði fyrir alþjóðasamfélagið. Notkun þessa valds í slæmri trú, í andstöðu við markmið sáttmálans eða á þann hátt sem hindrar öryggisráðið í að sinna aðalverkefnum sínum, myndar **misnotkun réttar og ultra vires** aðgerð. Slíkt neitunarvald skortir **lögfræðilegan kraft** innan ramma sáttmálans og er ósamrýmanlegt bindandi normum (*jus cogens*) sem stjórna

alþjóðlegri röð, sérstaklega þeim sem tengjast **forvörnum gegn þjóðarmorði og vernd borgara**.

6. Hlutverk Alþjóðadómstólsins

Ábyrgð öryggisráðsins á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi, eins og tjáð er í greinum 1 og 24 sáttmálans, felur í sér óhjákvæmilega skyldu til að viðhalda alþjóðalögum og koma í veg fyrir grimmdarverk sem ógna stöðugleika alþjóðlegra samskipta. Valdsvið ráðsins er ekki pólitísk forréttindi, heldur **lögfræðilegur trúnaður**, sem beitt er fyrir hönd allra aðildarríkja og takmarkað af markmiðum og meginreglum sáttmálans. Þegar fastur meðlimur beitir neitunarvaldi til að hindra aðgerðir sem ætlað er að koma í veg fyrir eða bregðast við alvarlegum brotum á alþjóðalögum – þar á meðal þjóðarmorð, glæpi gegn mannkyninu eða alvarleg brot á Genfarsamningunum – myndar slík aðgerð **misnotkun neitunarvalds** og **ultra vires** aðgerð gagnvart sáttmálanum.

Í slíkum tilfellum verður túlkunarhlutverk Alþjóðadómstólsins miðlægt. Samkvæmt **36 grein** lögskipulags síns getur dómstóllinn beitt **deilumálavaldi**, ef deila er borin undir hann af aðildarríkjum varðandi túlkun eða beitingu sáttmálans eða þjóðarmorðssamningsins. Auk þess geta **allsherjarþingið** eða **öryggisráðið**, sem og önnur heimiluð SP-aðilar, óskað eftir **ráðgefandi álit** samkvæmt **65 grein lögskipulags Alþjóðadómstólsins** og **96 grein sáttmálans** til að skýra lögfræðilegar afleiðingar notkunar neitunarvalds í tilteknum samhengum. Þó ráðgefandi álit séu ekki formlega bindandi, mynda þau **virðulega túlkun** sáttmálans og hafa afgerandi þýngd í starfsháttum SP.

Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna

- **96(1) grein** „Allsherjarþingið eða öryggisráðið geta óskað eftir því að Alþjóðadómstóllinn gefi út ráðgefandi álit um hvaða lögfræðilega spurningu sem er.“

Þó **Alþjóðadómstóllinn (ICJ)** sé ekki sérstaklega heimilt að ógilda **ákvörðun** eða neitunarvald **öryggisráðsins**, heldur hann valdi til að **túlka Sáttmála Sameinuðu þjóðanna** og ákvarða **lögfræðilegar afleiðingar** aðgerða sem gerðar eru samkvæmt honum. Dómstóllinn, sem *aðal dómstóll Sameinuðu þjóðanna* (92 grein sáttmálans), beitir bæði *deilumála-* og *ráðgefandi* aðgerðum sem ná yfir spurningar um túlkun sáttmálans og lögmæti aðgerða SP-aðila. Þannig, ef ákvarðað er að fastur meðlimur beitti neitunarvaldi í **slæmri trú** eða **ultra vires** gagnvart markmiðum og meginreglum sáttmálans, gæti Alþjóðadómstóllinn í meginatriðum staðfest að slíkt neitunarvald væri **lögfræðilega ógilt**, og að samsvarandi drög að ályktun hefðu verið í **meginatriðum samþykkt**.

Í reynd myndi slík niðurstaða gera öðrum meðlimum öryggisráðsins kleift að líta á neitunarvald sem beitt er í andstöðu við sáttmálann sem **lögfræðilega án gildi**, sem gerir ráðinu kleift að halda áfram að samþykkja samsvarandi ályktun í **meginatriðum**. Neitunarvaldið yrði litið á sem *ógilt ab initio* – ófært um að ógilda sameiginlega skyldu ráðsins til að viðhalda friði og öryggi.

7. Endurheimt trúverðugleika Sameinuðu þjóðanna — Leið í gegnum réttinn

Kreppan sem þjóðarmorðið í Gaza afhjúpar hefur sýnt að lömun Sameinuðu þjóðanna er ekki fyrst og fremst galla í stofntexta hennar, heldur í **túlkun og beitingu hennar**. Vanmáttur öryggisráðsins til að bregðast við – þrátt fyrir viðurkenningu á trúverðugu þjóðarmorði af Alþjóðadómstólnum og eigin rannsóknaraðilum SP – stafar ekki af skorti á lögfræðilegu valdi, heldur af **misnotkun neitunarvalds** af fastum meðlimi sem starfar í andstöðu við markmið sáttmálans.

Ákall um endurbætur á sáttmálanum, þó siðferðilega sannfærandi, hafa lengi fest í málsmeðferðarlegri ómöguleika að breyta **108 grein** í kerfi sem krefst samþykkis þeirra sem mestu áhuga hafa á að varðveita forréttindi sín. Lausnin liggur því ekki í óáþreifanlegu verkefni að endurskrifa sáttmálann, heldur í **túlkun hans í samræmi við rétt samninga og innri rökfræði sáttmálans sjálfs**.

Fyrsta og brýnasta skrefið er að óska eftir **ráðgefandi álit** frá **Alþjóðadómstólnum (ICJ)** um **lögleg mörk og gildi neitunarvalds** samkvæmt **27(3) grein** sáttmálans. Slíkt álit myndi ekki breyta sáttmálanum, heldur túlka hann í samræmi við **Vínarsamninginn um rétt samninga (VCLT)** og **bindandi norm alþjóðalaga**, og staðfesta að neitunarvald – eins og öll vald samkvæmt sáttmálanum – sé skilyrt við *góða trú, hlut og markmið og jus cogens* skuldbindingar.

Tvöfaldar leiðir til Alþjóðadómstólsins: Allsherjarþingið og öryggisráðið

Samkvæmt **96(1) grein Sáttmála Sameinuðu þjóðanna** og **65 grein lögskipulags Alþjóðadómstólsins** eru bæði **allsherjarþingið** og **öryggisráðið** heimiluð að óska eftir ráðgefandi álitum dómstólsins um *hvaða lögfræðilega spurningu sem er*. Hver leið býður upp á aðskilda – en viðbótar – aðferð fyrir samtökin til að skýra lögfræðileg mörk neitunarvalds.

Leið allsherjarþingsins býður upp á **skýran og öruggan farveg**, þar sem slík ályktun krefst aðeins einfalds meirihluta og er **ekki háð neitunarvaldi**. Þetta gerir hana aðgengilegasta og málsmeðferðarlega öruggasta aðferðina til að fá dómfræðilega skýringu á umfangi og mörkum neitunarvalds, sérstaklega í tilfellum þar sem öryggisráðið sjálft er lamað.

Hins vegar heldur **öryggisráðið** einnig valdi til að óska eftir slíku álit. Hér vaknar spurningin hvort **neitunarvald fasta meðlims** geti hindrað ráðið í að leita lögfræðilegrar ráðgjafar um mörk eigin valds. Samkvæmt **27(2) grein** sáttmálans eru *ákvarðanir öryggisráðsins um málsmeðferðarspurningar teknar með jákvæðum atkvæðum níu meðlima* og eru **ekki háðar neitunarvaldi**. Ályktun sem óskar eftir ráðgefandi álit – sem setur ekki veruleg réttindi eða bindandi skuldbindingar – fellur að fullu undir þessa málsmeðferðarflokk.

Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna

- **27(2) grein** „Ákvarðanir öryggisráðsins um málsmeðferðarspurningar skulu teknar með jákvæðum atkvæðum níu meðlima.“

Namibíu-fordæmið (*S/RES/284 (1970)*) styður þessa túlkun: beiðni ráðsins um ráðgefandi álit varðandi lögfræðilegar afleiðingar nærveru Suður-Afríku í Namibíu var meðhöndluð sem málsmeðferðarákvörðun og samþykkt án neitunarvalds. Í hliðstæðu væri ályktun sem óskar eftir ráðgefandi áliti um **mörk neitunarvalds** meðhöndluð á svipaðan hátt sem málsmeðferðarákvörðun ráðsins sjálfs og myndi ekki vera veruleg aðgerð sem hefur áhrif á réttindi eða skuldbindingar ríkja.

Þannig gæti **öryggisráðið** löglega samþykkt ályktun sem óskar frá Alþjóðadómstólnum ráðgefandi álits um mörk neitunarvalds **sem málsmeðferðaratkvæðagreiðslu**, sem krefst aðeins níu jákvæðra atkvæða og er **ekki háð neitunarvaldi**. Þegar hún hefur verið flutt, myndi **Alþjóðadómstóllinn** sjálfur ákveða hvort taka beiðnina. Með því að gera það myndi Alþjóðadómstóllinn óbeint staðfesta að málið sé málsmeðferðarlegt og réttilega borið undir hann – og leysa þannig, í gegnum réttinn frekar en stjórnsmál, hvort spurningin um mörk neitunarvalds falli undir dómfræðilegt vald hans.

Þessi leið tryggir að **enginn fastur meðlimur** geti einhliða hindrað Sameinuðu þjóðirnar í að leita lögfræðilegrar túlkunar á stofnskjali sínu. Hún virðir einnig *effet utile* meginreglu Vínarsamningsins – að hver samningur skuli túlkaður til að gefa fullan kraft hlut og markmiðum hans. Að leyfa neitunarvaldi að hindra lögfræðilega skýringu á lögmæti neitunarvalds sjálfs væri rökfræðilegt og lögfræðilegt þverstæða sem myndi veikja samræmi sáttmálans og heilleika alþjóðlega réttarkerfisins.

Endurheimt forgangs réttarins

Þannig hafa bæði **allsherjarþingið** og **öryggisráðið** löglegar og viðbótarleiðir til að óska eftir ráðgefandi áliti frá Alþjóðadómstólnum. Leið allsherjarþingsins er **málsmeðferðarlega örugg**; leið öryggisráðsins er **lögfræðilega rökstudd** samkvæmt sáttmálanum og rétti samninga. Báðar ná sama meginmarkmiðinu: **að skýra að neitunarvaldi má ekki nota löglega til að hindra forvarnir gegn þjóðarmorði eða hindra markmið Sameinuðu þjóðanna**.

Í gegnum þetta ferli myndu samtökin taka lífsnauðsynlegt skref í átt að endurheimt trúverðugleika síns – staðfesta að vald þess stafar ekki af krafti, heldur forgangi alþjóðalaga. Réttarríkið, ekki pólitísk forréttindi, verður að stjórna jafnvel öflugustu aðilum Sameinuðu þjóðanna. Aðeins með því að staðfesta þessa meginreglu aftur geta samtökin endurheimt stofnmarkmið sín: *að bjarga komandi kynslóðum frá plágu stríðs*.

Niðurstaða

Trúverðugleiki Sameinuðu þjóðanna er í dag í djúpum uppgjöri. Þjóðarmorðið sem þróast í Gaza hefur afhjúpað brotalínur alþjóðlega réttarkerfisins – ekki í skorti á fullnægjandi normum þess, heldur í vanmætti stofnana þess til að framfylgja þeim. Bannið við þjóðarmorði, sem skráð er í *Samning um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs (1948)* og viðurkennt sem *jus cogens* norm, bindur öll ríki og alla aðila Sameinuðu þjóðanna án

undantekninga. Samt sem áður hefur aðal aðili samtakanna til að viðhalda friði og öryggi orðið lamaður vegna misnotkunar neitunarvalds gagnvart yfirgnæfandi sönnunum og formlegum niðurstöðum Alþjóðadómstólsins.

Þessi lömun er ekki óhjákvæmilegur eiginleiki alþjóðastjórnmála; hún er **stjórnunarbrestur** og **brot á lögfræðilegum trúnaði**. Fastir meðlimir öryggisráðsins halda valdi sínu fyrir hönd allra aðildarríkja samkvæmt 24(1) grein sáttmálans. Þetta vald er trúnaðarlegt, ekki eignarlegt. Þegar neitunarvaldi er beitt til að vernda áframhaldandi þjóðarmorð eða hindra mannúðarvernd hættir það að vera tæki til að varðveita frið og verður tæki til refsileysis. Slík notkun er **ultra vires** – utan valds sem veitt er af sáttmálanum – og lögfræðilega ósamrýmanleg bæði bókstaf og anda sáttmálans.

Að lokum veltur geta Sameinuðu þjóðanna til að endurheimta lögmæti sitt á vilja þess til að **framfylgja eigin rétti**. Endurheimt trúverðugleika snýst ekki aðeins um að gefa út ályktun eða skýrslur; það er að endurstefna samtökunum að meginreglunum sem réttlættu stofnun þeirra – friði, réttlæti, jafnrétti og vernd mannlífs. Þjóðarmorðið í Gaza mun skilgreina arfleifð þessarar tíma, ekki aðeins fyrir ríki sem beint koma við sögu, heldur fyrir allt alþjóðakerfið.

Trúverðugleiki Sameinuðu þjóðanna og heilleiki alþjóðalaga sjálfra veltur á þessu vali.

Allsherjarþing Sameinuðu þjóðanna - Drög að ályktun

Þessi drög að ályktun eru boðin í góðri trú og nauðsyn, minna á meginreglur sem tjáðar hafa verið í gegnum aldir í miklum lögfræðilegum hefðum heimsins, sem staðfesta að vald skuli beitt af heiðarleika, réttlæti og virðingu fyrir lífi.

Þau eru boðin sem **þægindi og auðlind** fyrir hvaða aðildarríki eða hóp aðildarríkja sem gæti viljað halda áfram í gegnum **allsherjarþingið löglega og uppbyggilega leið** til að skýra **mörk neitunarvalds** samkvæmt **27(3) grein Sáttmála Sameinuðu þjóðanna**, í samræmi við túlkunarramma **Vínarsamningsins um rétt samninga** og **Samnings um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs (1948)**.

Drögin eru ekki fyrimælandi og bera **engin eignarréttindi**. Þau eru hönnuð til að vera **breytt, aðlöguð eða stækkuð** af hvaða ríki eða sendinefnd sem telur viðeigandi í ljósi kröfur alþjóðlegs friðar og markmiða Sameinuðu þjóðanna.

Þau eru lögð fram með þeirri trú að þar sem pólitískar umbætur eru óáþreifanlegar, sé **lögfræðileg túlkun** öruggasta aðferðin til að endurheimta **trúverðugleika Sameinuðu þjóðanna** og staðfesta aftur **forgang alþjóðalaga yfir krafti**.

Beiðni um ráðgefandi álit Alþjóðadómstólsins um lögfræðileg mörk neitunarvalds samkvæmt 27(3) grein sáttmálans

Allsherjarþingið,

Minnist markmiða og meginreglna Sameinuðu þjóðanna eins og þau eru skilgreind í sáttmálanum,

Staðfestir aftur að, samkvæmt 24(1) grein sáttmálans, veita aðilar öryggisráðinu **aðalábyrgð** á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi og samþykkja að öryggisráðið starfi fyrir þeirra hönd,

Viðurkennir að allir meðlimir skulu standa við **í góðri trú** skuldbindingar sínar samkvæmt sáttmálanum, samkvæmt 2(2) grein,

Tekur eftir að, samkvæmt 27(3) grein sáttmálans, skal aðili að deilu *sitja hjá við atkvæðagreiðslu* í ákvörðunum samkvæmt kafla VI og samkvæmt 3. málsgrein 52. greinar,

Minnist 96(1) greinar sáttmálans og 65 greinar lögskipulags Alþjóðadómstólsins, sem heimila allsherjarþinginu að óska eftir ráðgefandi álitum um hvaða lögfræðilega spurningu sem er,

Staðfestir að **Samningur um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs** (1948) („þjóðarmorðssamningurinn“) kóðar **erga omnes** og **jus cogens** skyldu til að **koma í veg fyrir og refsa** þjóðarmorði,

Tekur eftir dómafordæmum Alþjóðadómstólsins, þar á meðal *Beiting þjóðarmorðssamningsins (Bosníu og Herzegóvína gegn Serbíu og Svartfjallalandi)* (dómur 26. febrúar 2007), sem ákvað að **skylda að koma í veg fyrir þjóðarmorð** vakni á þeim augnabliki sem ríkið veit um eða venjulega hefði átt að vita um **alvarlega áhættu** á þjóðarmorði,

Viðurkennir að **Vínarsamningurinn um rétt samninga** (1969) endurspeglar alþjóðlegan venjurétt varðandi túlkun og framfylgd samninga, þar á meðal meginreglur **góðrar trúar, hlutar og markmiða** og **effet utile** (greinar 26 og 31–33),

Er meðvitað um að notkun neitunarvalds verður að vera í samræmi við hlut og markmið sáttmálans, almenn alþjóðalög og bindandi norm, og að misnotkun réttar getur ekki skapað lögfræðilegar afleiðingar,

Er áhyggjufullt yfir notkun neitunarvalds til að hindra aðgerðir sem ætlað er að koma í veg fyrir eða stöðva þjóðarmorð, glæpi gegn mannkyninu eða alvarleg brot á alþjóðlegum mannúðarlögum, sem stofnar getu ráðsins til að standa við ábyrgð sína og veikir trúverðugleika samtakanna,

Ákveður að skýra í rétti **mörk og lögfræðilegar afleiðingar** notkunar neitunarvalds samkvæmt 27(3) grein í slíkum aðstæðum,

1. **Ákveður**, samkvæmt 96(1) grein sáttmálans og 65 grein lögskipulags Alþjóðadómstólsins, að óska eftir **ráðgefandi áliti** frá Alþjóðadómstólnum um lögfræðilegar spurningar í **viðauka A** við þessa ályktun;
2. **Biður** aðalritarann um að **flytja án tafar** þessa ályktun ásamt **viðaukum A–C** til Alþjóðadómstólsins og útvega dómstólnum **staðreyndar- og lögfræðilegt skjalasafn** sem bent er á í **viðauka C**;

3. **Hvetur** aðildarríkin, öryggisráðið, efnahags- og félagsmálaráðið, mannréttindaráðið, Alþjóðlega glæpadómstólinn (innan valdsviðs hans) og viðeigandi SP-aðila, stofnanir og aðila til að **leggja fram skriflegar yfirlýsingar** til dómstólsins um spurningar í viðauka A og **heimilar** forseta allsherjarþingsins að leggja fram stofnanayfirlýsingu fyrir hönd þingsins;
4. **Biður** Alþjóðadómstólinn, ef mögulegt er í reynd, að veita málinu **forgang** og setja **fresti** fyrir skriflegum yfirlýsingum og munnlegum málsmeðferðum sem henta innbyggðri brýnni **bindandi norma** og **skyldu að koma í veg fyrir þjóðarmorð**;
5. **Hvetur** öryggisráðið, á meðan beðið er ráðgefandi álits, til að **íhuga** neitunarvaldsvenju sína í ljósi greina 1, 2(2), 24 og 27(3) sáttmálans, þjóðarmorðssamningsins og Vínarsamningsins um rétt samninga;
6. **Ákveður** að taka inn í bráðabirgða dagskrá næsta fundar lið sem heitir “**Eftirfylgni ráðgefandi álits Alþjóðadómstólsins um mörk neitunarvalds samkvæmt 27(3) grein sáttmálans**” og vera í setu um málið.

Viðauki A — Spurningar til Alþjóðadómstólsins

Spurning 1 — Túlkun samninga og góð trú

1. Eru venjuréttarreglur um túlkun samninga, sem kóðaðar eru í greinum 31–33 Vínarsamningsins um rétt samninga, við á Sáttmála Sameinuðu þjóðanna, og ef svo er, hvernig upplýsa **góð trú, hlutur og markmið** og **effet utile** túlkun **27(3) greinar** í tengslum við **greinar 1, 2(2) og 24** sáttmálans?
2. Í sérstöku, má beita neitunarvaldi í **samræmi við sáttmálann** þegar áhrif þess eru að **hindra** aðalábyrgð ráðsins á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi og hindra aðgerðir sem krafist er af **bindandi normum**?

Spurning 2 — Aðili að deilu og sitja hjá

Hver er lögfræðileg merking orðanna “**aðili að deilu skal sitja hjá við atkvæðagreiðslu**” í 27(3) grein sáttmálans, þar á meðal:

1. skilyrði til að ákvarða hvort meðlimur ráðsins sé “**aðili að deilu**” samkvæmt kafla VI; og
2. ef og hvernig **verulegur hernaðar-, efnahags- eða flutningsstuðningur** við stríðandi aðila gerir fastan meðlim að “**aðila að deilu**” sem skylt er að **sitja hjá**?

Spurning 3 — Jus cogens og skylda að koma í veg fyrir þjóðarmorð

1. Takmarka **jus cogens** norm og **erga omnes** skuldbindingar, þar á meðal **skylda að koma í veg fyrir þjóðarmorð** samkvæmt I grein þjóðarmorðssamningsins og alþjóðlegum venjurétti, löglega beitingu neitunarvalds?
2. Hvenær – sérstaklega í ljósi dómafordæma Alþjóðadómstólsins um **alvarlega áhættu** – vaknar **skylda til aðgerða** fyrir öryggisráðið og meðlimi þess, þannig að beiting neitunarvalds væri **ósamrýmanleg** sáttmálanum?

Spurning 4 — Lögfræðilegar afleiðingar ultra vires neitunarvalds

1. Hverjar eru **lögfræðilegar afleiðingar** innan stofnunaramma Sameinuðu þjóðanna þegar neitunarvaldi er beitt í **slæmri trú, í andstöðu við jus cogens** eða í **andstöðu við 27(3)** grein?
2. Í slíkum tilfellum, getur öryggisráðið eða Sameinuðu þjóðirnar **litið á neitunarvaldið sem lögfræðilega ógilt**, haldið áfram að samþykkja aðgerðir í **meginatriðum** eða á annan hátt **hunsað** áhrif þess að því marki sem nauðsynlegt er til að standa við ábyrgð ráðsins samkvæmt greinum 1 og 24?
3. Hverjar eru **skuldbindingar aðildarríkja** samkvæmt greinum 25 og 2(2) sáttmálans þegar þau standa frammi fyrir meintu **ultra vires** neitunarvaldi?

Spurning 5 — Tengsl við allsherjarþingið (Uniting for Peace)

Hverjar eru **lögfræðilegar afleiðingar** fyrir vald allsherjarþingsins samkvæmt greinum 10–14 sáttmálans og ályktun **A/RES/377(V) (Uniting for Peace)**, þegar neitunarvaldi er beitt í aðstæðum sem lýst er í spurningum 3 og 4?

Spurning 6 — Réttur samninga

1. Hvernig hafa greinar **26** (*pacta sunt servanda*) og **27** (innlend lög eru ekki afsökun) Vínarsamningsins um rétt samninga áhrif á traust fasta meðlims á neitunarvaldi, þegar slíkt traust **hindrar** framfylgd skuldbindinga sáttmálans eða þjóðarmorðssamningsins?
2. Á doktrína **misnotkunar réttar** eða meginreglan um að **ultra vires aðgerðir skapa engar lögfræðilegar afleiðingar** við um neitunarvald í lögkerfi SÞ, og með hvaða afleiðingum?

Viðauki B — Helstu lögfræðilegir textar

Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna

- **1(1) grein:** „Að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi... og grípa til árangursríkra sameiginlegra aðgerða til að koma í veg fyrir og fjarlægja ógnir við friðinn.“
- **2(2) grein:** „Allir meðlimir... skulu standa við í góðri trú skuldbindingar sínar samkvæmt þessum sáttmála.“
- **24(1) grein:** „Til að tryggja skjóta og árangursríka aðgerð Sameinuðu þjóðanna veita aðilar þess öryggisráðinu aðalábyrgð á að viðhalda alþjóðlegum friði og öryggi og samþykkja að öryggisráðið starfi fyrir þeirra hönd.“
- **27(3) grein:** „Í ákvörðunum samkvæmt kafla VI og samkvæmt 3. málsgrein 52. greinar skal aðili að deilu sitja hjá við atkvæðagreiðslu.“
- **96(1) grein:** „Allsherjarþingið eða öryggisráðið geta óskað eftir því að Alþjóðadómstóllinn gefi út ráðgefandi álit um hvaða lögfræðilega spurningu sem er.“

Vínarsamningurinn um rétt samninga (1969)

- **26 grein (Pacta sunt servanda):** „Hver gildir samningur bindur aðila að honum og þeir skulu standa við hann í góðri trú.“

- **27 grein:** „Aðili má ekki vísa til ákvæða innlendra laga sinna sem afsökun fyrir að standa ekki við samning.“
- **31(1) grein:** „Samningur skal túlkaður í góðri trú í samræmi við venjulega merkingu sem ber að gefa skilmálum samningsins í samhengi þeirra og í ljósi hlutar og markmiða samningsins.“
- **31(3)(c) grein:** „Skal tekið tillit til... hvers konar viðeigandi reglu alþjóðalaga sem gildir um samskipti aðila.“
- **Greinar 32–33:** (viðbótaraðferðir; túlkun á ekta textum)

Samningur um forvarnir og refsingu þjóðarmorðs (1948)

- **I grein:** „Aðilar að samningnum staðfesta að þjóðarmorð... er glæpur í alþjóðalögum, sem þeir skuldbinda sig til að koma í veg fyrir og refsa.“

Alþjóðadómstóllinn — Bosníu og Herzegóvína gegn Serbíu og Svartfjallalandi (dómur, 26. febrúar 2007)

- „Skylda ríkis til að koma í veg fyrir og samsvarandi skylda til að bregðast vaknar á þeim augnabliki sem ríkið veit um eða venjulega hefði átt að vita um tilvist alvarlegrar áhættu á að þjóðarmorð verði framið.“

Viðauki C — Vísandi skjalasafn fyrir aðalritarann

Til að aðstoða dómstólinn er aðalritaranum falið að útbúa og afhenda skjalasafn sem inniheldur, meðal annars:

1. **Starfshættir sáttmálans:** Skráningar úr Repertory of Practice um greinar 24 og 27; söguleg travaux um 27(3) grein; fordæmi um „aðili að deilu“-sitja hjá.
2. **Skrár öryggisráðsins:** Drög að ályktunum og atkvæðaskrár í aðstæðum sem fela í sér fjöldagrimmd; orðrétt fundargerðir sem skrá tilvísanir í 27(3) grein eða skyldur til að sitja hjá.
3. **Gögn allsherjarpingsins:** Ályktun undir **Uniting for Peace** málsmeðferð; viðeigandi beiðnir um ráðgefandi álit og síðari star, um starfshætti.
4. **Dómafordæmi Alþjóðadómstólsins:** *Bosníu gegn Serbíu* (2007); viðeigandi bráðabirgðafyrirmæli og ráðgefandi álit um túlkun sáttmálans, jus cogens, erga omnes og stofnanavald.
5. **Réttur samninga:** Travaux préparatoires Vínarsamningsins og athugasemdir Alþjóðalaganefndar við greinar 26–33; minnisblöð ritara SP um sáttmálann sem samning.
6. **Safn forvarna gegn grimmd:** Skýrslur aðalritara; niðurstöður mannréttindaráðsins og COI; stöðuuppfærslur OHCHR og OCHA; starfshættir um due diligence skyldur til að koma í veg fyrir þjóðarmorð og fjöldagrimmd.
7. **Fræðileg og stofnanleg greining:** Gögn frá viðurkenndum sérfræðingum í alþjóðalögum um **misnotkun réttar**, **ultra vires** aðgerðir og **lögfræðilegan kraft** aðgerða sem gerðar eru í andstöðu við bindandi norm í alþjóðlegum stofnunum.

Skýringarathugasemd (ekki rekstrarleg)

- **Markmið:** Að skýra **lögfræðileg mörk** notkunar neitunarvalds þegar **bindandi norm** og **erga omnes** skuldbindingar eru í húfi; auðkenna **lögfræðilegar afleiðingar ultra vires** neitunarvalds; og lýsa samskiptum ráðs og þings (þar á meðal **Uniting for Peace**).
- **Hönnun:** Spurningarnar í viðauka A bjóða dómstólnum að:
 - Beita **VCLT greinum 31–33** á sáttmálann (túlkun í góðri trú; hlutur og markmið);
 - Skilgreina **“aðili að deilu”** og sitja hjá samkvæmt **27(3) grein**;
 - Tjá hvernig **jus cogens** (þar á meðal **skylda að koma í veg fyrir þjóðarmorð**) skilyrðir neitunarvald;
 - Tilgreina **lögfræðilegan kraft** neitunarvalds sem beitt er í **slæmri trú** eða í **andstöðu við bindandi norm**; og
 - Skýra **hlutverk þingsins** þegar ráðið er lamað.